

Nr 796

Av fru Sjövall m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 100, angående svenskt utvecklingsbistånd.

I motioner I: 180 och II: 279 till 1961 års riksdag underströks att även svensk forskning borde kunna göra insatser för u-länderna. En rad konkreta exempel på forskningsuppgifter nämndes i motionerna samtidigt som där framhölls att varken finansieringsformer eller administrativa former existerade vilka kunde lösa hithörande problem. En snabb utredning begärdes.

Sedan dess har NIB tillkommit; vidare har problemen beaktats i proposition nr 100, dock i starkt begränsad form.

Föredragande statsrådet framhåller å sid. 28, »att något principiellt hinder bör alltså inte föreligga för beviljande av anslag till målforskning för praktiska syften inom biståndsverksamheten. För mer djuplodande grundforskning torde internationella organ och fonder ha större resurser». Statsrådet hänvisar även till en internationell konferens som skall hållas 1963 om forskningsproblem i stort för u-länderna och hon anför att överväganden beträffande mer specifika forskningsinsatser bör lämpligen anstå till dess.

Statsrådets uttalande har enligt vår mening fått ett alltför snävt innehåll och särskilt mot bakgrunden av de exempel på igångsatt svensk forskning som endast berör ett par små problem vilka statsrådet omnämner. Dessa kan karakteriseras ha »praktiskt syfte inom biståndsverksamheten», eftersom de är knutna till redan igångsatta bilaterala projekt; däremot är det tvivelaktigt om olika forskningsprojekt med sikte på u-ländernas behov och genomförda i Sverige kan sägas direkt falla inom biståndsverksamheten i det ögonblick de planeras. Både grundforskning, målforskning och tillämpningsforskning är alla arbetsuppgifter vilka brukar kräva år för sitt genomförande. Det väsentliga måste vara att de tar klart och övervägande sikte på u-ländernas behov och att därför svårigheter uppkommer att stödja dem inom forskningsrådets anslagsramar. Det vore likaledes olyckligt om grundforskning uteslöts; den kan vara av essentiell betydelse både för u-länderna och för våra kommande insatser därstädes. Likaledes kan inom en relativt kort framtid begäran om olika hjälpinsatser komma från u-länderna, där insatsernas effektivitet kan i hög grad bli beroende på samtidigt genomförd målforskning, resp. tillämpningsforskning inom u-länderna, i svensk regi.

Då behovet av forskning i alla former är en av de väsentliga insatser ett industriland kan göra i sin hjälp till u-länderna, vore det likaledes olyckligt om vi skulle invänta en internationell konferens 1963. Det kan också tänkas att man från andra ledande länder kräver att Sverige självt skall finansiera dylik forskning. Därtill kommer ock att den stimulans sådan forskning mäs-

te ges för att inrikta forskarnas intresse på de arbetsuppgifter det gäller säkerligen uppnås lättare genom ett svenskt organ och ett svenskt initiativ än genom internationella sådana.

Statsrådet Lindström har för fältprojekt under tredje huvudtiteln begärt ett reservationsanslag på 11 miljoner kronor; huvudparten av detta skall gå till familjeplanering, tillika för hjälp som ännu ej är begärd utifrån utan som endast tillkommit i hopp om att så skulle ske. Det är ytterst osannolikt att detta anslag kommer att utnyttjas — en bestämd spärr sättes ju bland annat genom bristen på läkare, framför allt brist på läkare, kunniga i familjeplanering. Flertalet av dessa är redan tagna i anspråk för de projekt som är igångsatta.

Inom familjeplaneringens område finns en rad problem av forskningskaraktär, där Sverige skulle kunna göra en betydande insats. En väl genomförd forskning här skulle för såväl u-länderna som industriländerna vara av väsentligt större vikt än enstaka pilot projects någonsin kan bli. Inom hela fertilitetsproblematiken väntar en rad frågor på sin lösning, inte minst kommer detta att gälla om de biologiska medlen får ökad användning. Till skillnad från läkemedel ges dessa till stora grupper friska människor, de ges likaledes till skillnad från läkemedel över mycket lång tid, ev. över decennier. Sannolikt kommer de att utdelas även till växande unga människor. Vi saknar erfarenhet om läkemedels effekt, givna under så långa tidrymder, där de icke ersätter en i kroppen saknad substans (exempelvis insulin eller sköldkörtelpreparat vid underfunktion hos sköldkörteln) utan där organismen ständigt tillföres ett ämne som har överdoseringskaraktär. Än så länge har i princip endast ett biologiskt medel prövats i större skala — mycket korta observationstider föreligger, likaledes är de statistiska uppgifterna av bristfällig art. Skulle detta medel snabbt vinna ökad spridning kommer olika läkemedelsfirmor att pröva nya medel, av annan sammansättning och av annan verkningsgrad än det nu kända medlet har, om vilket man uttalat att såvida det icke påverkar äggstockarna (en faktor som hittills inte med absolut bestämdhet kan uteslutas), skulle inga risker föreligga, ens vid mångårigt bruk av detsamma.

En rad frågor beträffande de biologiska medlens risker är dock obesvarade och den observationstid som föreligger är för kort, resp. den stringens med vilken dessa medel nyttjats för bristfällig. Ett biologiskt medel får under inga förhållanden påverka fruktsamheten hos de kvinnor som använder detsamma — i det ögonblick de upphör använda medlet, måste fruktsamheten vara densamma som innan de började använda medlet. Det får ej heller ge upphov till fosterskador, om kvinnan råkat vara gravid utan att veta det och fortsätter att under några veckor eller några månader ta medlet i fråga. Den belysning detta problem nyligen fått kan ej heller avvisas här. Vidare får medlet icke ingripa så att det kan ge upphov till mutationer — alltså skador icke på ett aktuellt foster utan vid långt senare inträdda graviditeter. Mutationsforskningen har erhållit ökat intresse de sista åren; den befinner sig emellertid endast i sin linda, bl. a. därför att den är så oer-

hört svårbedömd. Slutligen måste den cancerogena effekten hos biologiska skyddsmedel utredas och uteslutas. Den är på sitt sätt minst viktigt eftersom den drabbar enbart föräldragenerationen och eftersom den är i vidgad omfattning tillgänglig för terapi, dock måste sjukvårdsresurserna inom u-länderna under lång tid framöver vara så bristfälliga, att en ökad cancerfrekvens för dessa länder kan bli katastrofal, fränsett de personliga tragedier den innebär. Enligt vår mening måste en ökad användning av biologiska medel i familjeplaneringssyfte föregås av lika omsorgsfull prövning och lika omfattande forskning som den joniserande strålningen blivit föremål för — problemen är av samma storlek och svårighet. Särskilt gäller detta om ett industriland vill propagera för användandet av biologiska medel i ett u-land och samtidigt ev. icke vill använda det inom sina egna gränser.

Det är mot bakgrund av den prioritering familjeplanering givits i den svenska biståndsverksamheten som dessa forskningsproblem berörts, främst därför att vi även äger forskare som skulle kunna syssla med dem och försöka lösa en del av hithörande problem. Dock vill vi understryka att någon principiell skillnad icke föreligger mellan just dessa forskningsproblem och andra, där forskare sysselsatta inom andra domäner skulle kunna lämna väsentliga bidrag till u-länderna. Vi har använt exemplet med de biologiska medlen för att poängtera att någon gränsdragning mellan grundforskning och målforskning icke bör ske, om vi skall upptaga även forskning inom den totala svenska biståndsverksamheten.

De forskningsprojekt som borde kunna erhålla stöd bör bedömas enligt sedvanliga principer beträffande sin vetenskapliga halt. Statsrådet nämner intet om hur detta skulle ske. Två vägar bör nyttjas, antingen bör i vanlig ordning ansökan om anslag ske hos det forskningsråd det gäller — finner sedan rådet att detsamma är av ren eller av övervägande u-landskaraktär, bör rådet med tillstyrkan remittera det till NIB, för att där en avvägning bör ske om forskningsprojektet kan inrymmas i dess anslag. Eller också kan ansökan ske primärt hos NIB, som remitterar ansökan till forskningsrådet för bedömning av det vetenskapliga värdet. Skulle anslaget överskrida förslagsvis 100 000 kr., bör det slutgiltiga avgörandet ligga hos Kungl. Maj:t.

Det är osannolikt att det anslag statsrådet begärt för familjeplanering kommer att bli utnyttjat. Vi vill därför föreslå att detsamma även får komma forskning för u-länderna till godo. Även om så sker, är det likaledes osannolikt att det överskrides under löpande budgetår — även forskarna behöver viss tid att koppla om till nya arbetsuppgifter. En ökad erfarenhet kan erhållas på ett smidigt sätt detta första försöksår. Skulle ett intresse för u-landsforskning bli stort, är det sannolikt att denna forskning kräver en annan administrationsform än som här föreslagits.

Med hänvisning till det anförda hemställer vi,

att riksdagen måtte uttala, att all forskning, både grund-, mål- och tillämpad sådan, vilken har klar eller övervägande inriktning på u-länderna, måtte falla under statsrådets principförklaring om stöd till densamma inom ramen för vårt u-landsbistånd,

att administrationen måtte ske enligt föreslagna grunder
ovan, samt

att anslaget under fältprojekt måtte få tagas i anspråk för
dylik forskning.

Stockholm den 3 april 1962

Elisabet Sjövall

Hans Gustafsson

Erik Grebäck

Harry Wahrendorff